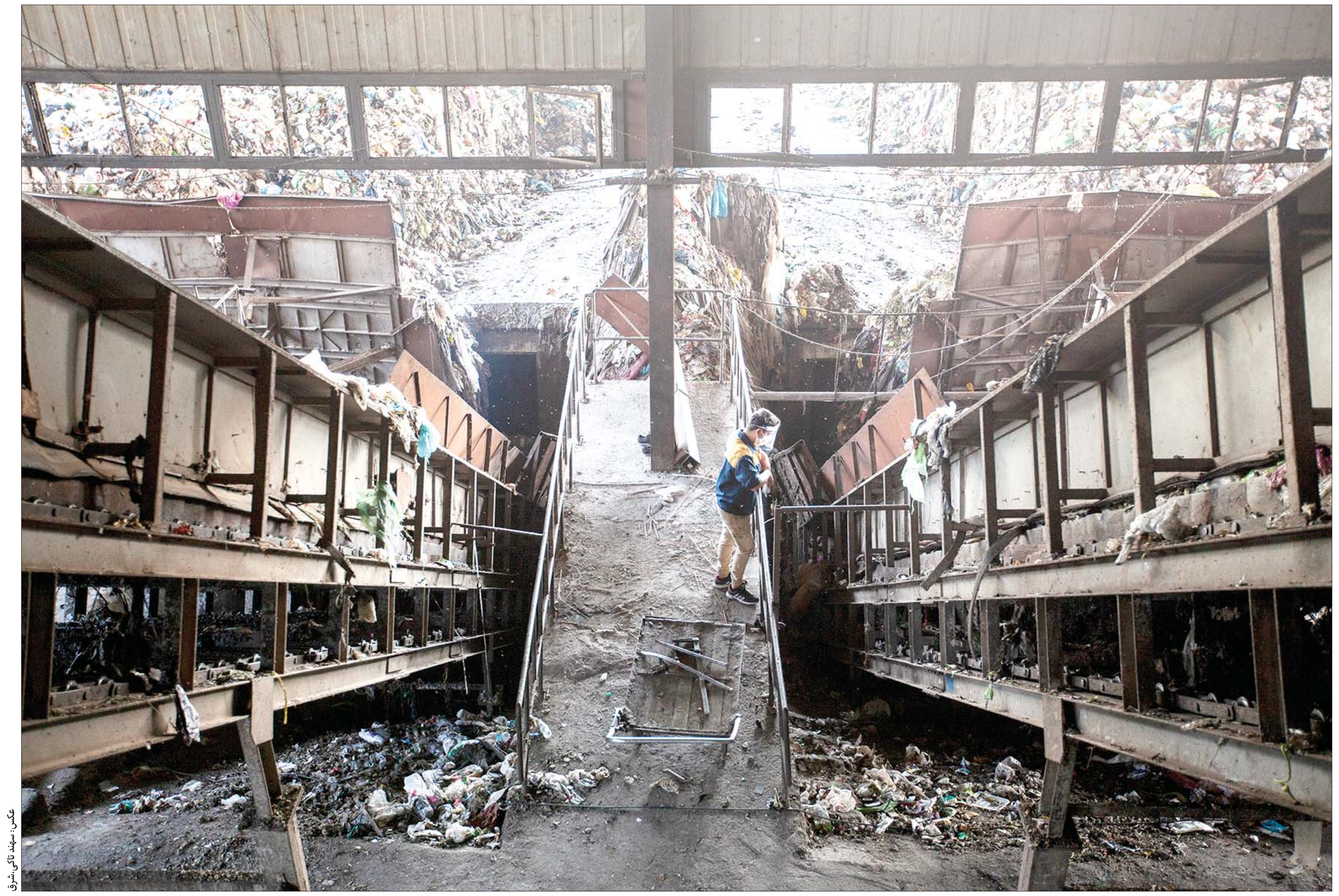

رضا محمدی، مدیرعامل سازمان مدیریت پسماند شهرداری تهران از اصلاح رویه‌ها در حوزه نظافت شهر می‌گوید

تهرانی‌های زباله‌ساز

شرق: می‌گویند تهران شهری تمیز است. رتبه تمیزی آن را بالاتر از پاریس می‌دانند و معتقدند در چند ماه گذشته وضعیت نظافت شهر بهبود پیدا کرده است. اما آیا چهره تهران برای ساکنان آن به پاکی تصویری است که مدیران شهری دارند؟

شاید تصویر تهران تمیز، برای شهروندانی که صبح زود از خانه بیرون می‌آیند، ناآشنا نباشد؛ معابر بی‌زباله است و سطل‌های زباله هم خالی. اما آیا شهروندانی که چند ساعت بعد از خانه بیرون می‌آیند هم همین قاب را می‌بینند؟

تولید زباله از همان ساعت‌های اولیه شروع شده و مخازن برخی از محله‌ها تا ظهر لبریز از زباله است. سطح نظافت محله‌های یک منطقه هم یکسان نیست؛ ممکن است ساکنان یک محله در منطقه‌ای چالش زباله نداشته باشند و اهالی محله دیگری در همان منطقه از زباله، بوی بد و موش گلایه داشته باشند.

اصلاح قرارداد پیمانکارها

رضا محمدی، مدیرعامل سازمان مدیریت پسماند شهرداری تهران، دراین‌باره توضیح می‌دهد: ریشه این‌گونه مسائل در قراردادهای قبلی پیمانکاران پسماند است و به همین دلیل بر تجمیع قراردادها تأکید داشتیم و محتوای قراردادها را هم تغییر دادیم. بنای قراردادی ۲۰ سال پیش گذاشته شده بود و قیمتی برای رفت و روب محله‌ای مشخص شده بود که هر سال هم درصدی به آن رقم اولیه اضافه می‌شد. یعنی بدون توجه به اینکه رقم اولیه قرارداد، رقم درستی بوده یا نه، همان عدد ملاک قراردادهای سال‌های بعد بود. برای مثال، برای رفت و روب ناحیه ۶ منطقه ۴ با ۱۵۰ تن زباله در روز، یک‌میلیاردو ۹۰۰ میلیون به پیمانکار پرداخت می‌کردیم. در ناحیه ۳ منطقه ۲۱، با ۱۵ تن زباله نیز یک‌میلیاردو ۸۰۰ میلیون برای رفت و روب پرداخت می‌شد؛ یعنی یک‌دهم ناحیه قبلی زباله جمع‌آوری می‌شد. هرچند سطح رفت و روب این ناحیه از منطقه ۲۱ دو [illegible] ناحیه ۳ منطقه ۲۱ پرداخت می‌کنیم؛ یعنی عددها واقعی شده است. حال اگر به پیمانکار بر اساس میزان سختی کار پرداخت نکنیم، همان مشکلی که شما می‌گویید، پیش می‌آید و ادامه پیدا می‌کند.

کم‌کاری پیمانکار و تقویت نظارت

مدیرعامل سازمان مدیریت پسماند شهرداری تهران می‌گوید: متغیرهای زیادی در قراردادهای جدید دیده شده است. سه ماه شبانه‌روز روی آن کار شد تا همه چیز عادلانه شود. خیابان به خیابان، محله به محله و کوچه به کوچه بررسی شده و قیمت‌ها واقعی شده است. امروز پیمانکاری که در یک محله با حجم کار بالا و سخت کار می‌کند، پول سختی کارش را هم دریافت می‌کند و دیگر حق ندارد بگوید نواقص به دلیل سختی کار است. در محله‌ای که کار سبک‌تری دارد، پول کمتری هم پرداخت می‌شود. تفاوت‌ها میان محله‌های سخت و آسان مشخص شده و پرداختی‌ها هم بر همین اساس است. اگر امروز ما نقطه‌ای را کثیف می‌بینیم، کم‌کاری پیمانکار است که دیگر بهانه‌ای برای این کم‌کاری ندارد. ما هم باید نظارت خود را تقویت کنیم و در صورت مشاهده کم‌کاری، متخلف را جریمه کنیم. البته در برخی از مناطق، زیرساخت عمرانی به گونه‌ای است که هر چقدر این معابر را نظافت کنید، باز هم به طور کامل تمیز نمی‌شود. در محله‌ای مانند دستغیب، هرقدر هم جوی‌های آب را تمیز کنید، به دلیل اینکه فاضلاب ایجاد نشده است، دوباره جوی‌های آب کثیف می‌شود.

او در این زمینه که گفته می‌شود خیابان‌های اصلی تمیزتر شده اما هنوز در خیابان‌های فرعی زباله می‌بینیم، می‌گوید: اگر امروز خیابان‌های اصلی نسبت به خیابان‌های فرعی تمیزتر است، ضعف در قراردادها نیست بلکه ضعف در نظارت بر پیمانکار است و باید هر نقطه‌ای که ضعف دیدیم، برخورد کنیم.

محمدی در پاسخ به این پرسش که «اثرات اصلاح قراردادها [illegible] هستند، پس مأموریت اصلی این سامانه رسیدگی به فوریت‌های حوزه خدمات شهری است. وقتی می‌گویید بیشترین تماس‌ها با سامانه ۱۳۷ مربوط به حوزه نظافت است، انگار گفته‌اید که چرا بیشتر تماس‌ها با سامانه ۱۲۵ درخصوص آتش‌سوزی است.

با این اوصاف، وقتی در تابستان تعداد پیام‌هایی که از بوی بد مخازن گلایه دارند، بیشتر می‌شود، شاید به آن معنی باشد که این مشکل در شهر افزایش داشته و می‌توان از پیام‌های این سامانه، این برداشت را هم کرد که این حوزه دچار چالش است. محمدی در این زمینه می‌گوید: سامانه‌ها یکی از بهترین رابط‌ها و مسیرها بین شهروندان و مدیریت شهری هستند. سامانه ۱۳۷، مشارکت شهروندان را در نظارت بر امور شهری به دنبال دارد و به‌سرعت هم هر مشکلی در این سامانه خود را نشان می‌دهد. برای مثال، پس از هر بارندگی، آمار تماس‌های مربوط به آب‌گرفتگی افزایش پیدا می‌کند و من به‌عنوان یک مدیر باید از این پیام‌ها استقبال کنم، زیرا پیام و صدای مردم است. وقتی پیام‌ها درخصوص حیوانات موذی زیاد می‌شود، پیگیری می‌کنیم که چرا طعمه‌گذاری انجام نشده و می‌بینیم که طعمه‌گذاری صورت گرفته اما موش‌ها نسبت به طعمه مقاوم شده‌اند یا نسبت به آن شناخت پیدا کرده‌اند و دیگر از آن استفاده نمی‌کنند، پس باید نوع طعمه‌ها عوض شود. به راحتی مردم به ما گزارش می‌دهند و ما متوجه می‌شویم که این نظارت میدانی نیاز است تا مدل مبارزه با حیوانات موذی تغییر کند و ما هم در قراردادهای خود نوع سمومی را که استفاده می‌کردیم، تغییر دادیم.

او متذکر می‌شود: ما باید سامانه را درست تحلیل کنیم. دلیل بالابودن پیام‌های حوزه خدمات شهری این است که این سامانه مربوط به چنین پیام‌هایی است و ما از موضوع تماس‌ها و پیگیری آنها می‌توانیم به ارتقای کیفیت خدمات شهری کمک کنیم.

نظارت هوشمند در نظافت شهر

مدیرعامل سازمان پسماند درخصوص اینکه آیا امکان نظارت [illegible] این خودرو در حال رفت و روب است، زیرا اگر فرچه روی زمین قرار نگیرد به مرکز رصد ما آلارم می‌دهد. همچنین این خودروها دستگاهی برای آب‌پاشی دارند و اگر این آب‌پاش کار نکند، در مرکز رصد عدم کارایی اعلام می‌شود. یا هودی که خاک را به داخل مخزن می‌کشد، اگر کار نکند باز هم ما آن را در مرکز رصد متوجه می‌شویم. در قراردادها تعداد خودروها مشخص و در سامانه قابل ردیابی است که این خودروها در زمان خودشان کار می‌کنند یا خیر. خودروهایی هم که مخازن را تخلیه می‌کنند، در حال تجهیز به GPS هستند که این کار هنوز تکمیل نشده است.

او ادامه می‌دهد: اگر کنترل ما هوشمند نباشد، در جغرافیای ۱۳۰ میلیون مترمکعب رفت و روب دچار مشکل می‌شویم. این سامانه‌های نظارتی هم کمک می‌کنند که به نظافت مورد نظر خودمان برسیم. اما برای ما این هم اهمیت دارد که در حال حاضر، در چه نقطه‌ای هستیم. بر اساس داده‌های سامانه نظارت هوشمند من، ۳۰ درصد اهداف تعریف‌شده انجام شده و هنوز ۷۰ درصد راه مانده که طی یک زمان‌بندی دو، سه‌ماهه، نظارت بر عملکرد ماشین‌آلات ما هوشمند شود.

مرحله اول کنترل هوشمند ماشین‌آلات است، در گام بعد کنترل هوشمند پاکبان‌هاست تا مشخص شود از هشت ساعت کاری، چند ساعت در حال فعالیت هستند، چه مسافتی را طی می‌کنند و چه مساحتی را رفت و روب می‌کنند. ما در حال مذاکره برای دستیابی به این سیستم هوشمند نظارتی هستیم.

اصل فراموش‌شده فرهنگ‌سازی

او در ادامه به اصل فراموش‌شده فرهنگ‌سازی اشاره می‌کند و یادآور می‌شود: ما همچنان در فرهنگ‌سازی مشکل داریم. شاید در هیچ جای دنیا هم این‌گونه نباشد که هر وقت شهروند خواست زباله تولید کند و ما هم به عنوان شهرداری ملزم به جمع‌آوری آن باشیم! شهروند زباله را داخل جوی آب می‌ریزد و ما آن را جمع می‌کنیم اما نه رسانه‌ها، نه دستگاه‌های [illegible]

[illegible]

گزارش

مالک زباله‌های پایتخت کیست؟

شرق: «مالک زباله‌های شهروندان تهرانی کیست؟»؛ این پرسش در بهار سال گذشته در پژوهش مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران پاسخ داده شد. در مطالعاتی با عنوان بررسی حقوقی مالکیت پسماند، آمده است که در بیش از نیم‌قرن اخیر با افزایش جمعیت شهرها و سرعت‌گرفتن روند صنعتی‌شدن، پسماند و مدیریت آن مورد توجه دولت‌ها قرار گرفته است. از آنجایی که پسماندها علاوه بر تأثیرات عمیق بر محیط زیست، دارای منافع اقتصادی نیز هستند، همواره علاوه بر دولت‌ها از سوی بخش خصوصی نیز مرکز توجه بوده و مراحل مختلف آن ازجمله جمع‌آوری تفکیک و بازیافت پسماندها، از سال‌ها پیش در ایران و بسیاری از دیگر کشورها توسط شهرداری‌ها به نمایندگی از دولت با مشارکت بخش خصوصی انجام می‌پذیرد. بررسی قوانین و مقررات ایران نشان می‌دهد که دولت نگاهی صرفا اقتصادی به پسماند ندارد و این بخش را ذیل امور حاکمیتی می‌داند؛ ازاین‌رو همواره اصل بر مداخله دولت در این حوزه بوده و مشارکت بخش خصوصی مشروط به تحقق برخی شرایط است.

با گسترش اینترنت و دسترسی هرچه بیشتر شهروندان به تلفن‌های هوشمند، استارت‌آپ‌های متعددی در زمینه مدیریت پسماند آغاز به کار کرده‌اند که پرسش‌های جدیدی در شیوه مدیریت پسماند و ابعاد حقوقی آن به وجود آورده‌اند. ازجمله فعالیت برخی از این استارت‌آپ‌ها که برخلاف گذشته پسماندها را از درِ منزل از شهروندان گرفته و وارد چرخه مدیریت پسماند می‌کنند، سؤالاتی درباره مالکیت پسماند و لزوم یا عدم لزوم کسب مجوز برای این شرکت‌ها ایجاد می‌کند.

در بخش دیگری از این مطالعات، تأکید شده که همچون هر پدیده دیگری که قابلیت تبدیل به پول یا کسب سود و منفعت را دارد، حوزه پسماند نیز برای بسیاری از سرمایه‌گذاران و فعالان بخش خصوصی صنعت و خدمات جذاب بوده و اشخاصی از این گروه‌ها طی دهه‌های اخیر جذب حوزه مدیریت پسماند شده‌اند.

هرچند پیش از امکان کسب درآمد از پسماندها اساسا فعالیت در این حوزه به دلیل عدم امکان سودآوری صرفا به دولت‌ها منحصر می‌شد، اما با رونق کسب‌وکارهای سودآور، حضور بخش خصوصی در این حوزه پرسش‌های متعددی درباره امکان چرایی و چگونگی فعالیت این بازیگران جدید مطرح کرد. رویه بین‌المللی کشورها مبتنی بر قراردادن پسماندها ذیل عنوان محیط زیست است و در نتیجه هرگاه سخن از پسماند و حقوق پسماند می‌شود، به نوعی صحبت از حفاظت از محیط زیست است؛ بنابراین در زمان سکوت قوانین و مقررات، احکام و مقررات مرتبط با محیط زیست بر حوزه پسماندها نیز قابل بازشدن هستند.

قرارگیری پسماندها ذیل حفاظت از محیط زیست، برآمده از پشتوانه عقلی و همچنین آموزه‌های دکترین دینی و حقوقی است که از سده‌ها پیش به ما رسیده است. بر این اساس، با توجه به اهمیت کتمان‌نشدنی که پسماند و شیوه دفع بازیافت یا امحای آن بر حوزه محیط زیست می‌گذارد، میان پسماند و محیط زیست اهمیتی ناگسستنی وجود دارد.

در منظومه قوانین و مقررات ایران نیز اگرچه قانون اساسی به عنوان مهم‌ترین قانون کشور اشاره مستقیمی به حوزه پسماندها ندارد، اما حفاظت از محیط زیست را وظیفه همگانی دانسته و فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن را که با آلودگی محیط زیست یا تخریب جبران‌ناپذیر آن ملازمه پیدا کنند، ممنوع کرده است.

مجلس نیز با تیزبینی و دقت تمام، تصویب قانون مدیریت پسماندها را به صراحت در راستای تحقق اهداف اصل پنجاهم قانون اساسی دانسته و به صورتی غیرمستقیم حوزه پسماندها را ذیل حوزه محیط زیست قرار داده است.

مروری بر قوانین و مقررات داخلی و نگاه به اسناد بین‌المللی و همچنین قوانین داخلی دیگر کشورها نشان می‌دهد اگرچه نقدهای بسیاری به مدیریت اجرائی محیط زیست و پسماندها در کشور وجود دارد، اما در سطح قوانین و مقررات، قانون‌گذار ایرانی همسو با اکثر کشورهای دیگر، دولت را مسئول اصلی حفاظت از محیط زیست می‌داند و به منظور اجتناب از ورود خسارت‌ها و لطمات ناشی از فعالیت سودجویان یا افراد دلسوز غیرمتخصص، ضمن قراردادن محیط زیست و امور مرتبط با آن در زمره امور حاکمیتی که در آنها اصل بر امکان انحصاری مداخله دولت است، فعالیت در حوزه‌های محیط زیست و پسماند را در حیطه صلاحیت‌های نهادهای دولتی و عمومی غیردولتی دانسته و از این‌رو است که هر نوع فعالیت بخش خصوصی در این زمینه‌ها صرفا در صورت داشتن شرایط قانونی امکان‌پذیر است.

قانون مدیریت پسماندها و دیگر قوانین مرتبط با محول‌کردن مدیریت اجرای پسماندها در حوزه شهرها به شهرداری‌ها و منوط‌کردن اجازه فعالیت بخش خصوصی در این حوزه مهم در عمل اجازه فعالیت فعالان بخش خصوصی را صرفا در صورت اعلام نیاز شهرداری و با کسب مجوزهای قانونی امکان‌پذیر دانسته؛ کماینکه از دهه‌ها پیش، بخش خصوصی در عرصه‌های مختلف مرتبط با پسماند حضوری فعال داشته و عمدتا به عنوان پیمانکار در کنار شهرداری‌های سراسر کشور فعالیت [illegible]

[illegible]

گزارش

لزوم استفاده از قوانین سلبی برای فرهنگ‌سازی تفکیک پسماند شهری

تفکیک زباله با چوب جادویی قانون

کارشناسان علوم رفتاری معتقدند یکی از مهم‌ترین مسیرهایی که می‌تواند در حوزه کاهش و تفکیک پسماند شهری به مدیران شهر کمک کند، توجه به فرهنگ‌سازی در میان شهروندان و آموزش و اطلاع‌رسانی به آنان در این حوزه است.

از دیدگاه آنها فرایند اطلاع‌رسانی و آموزش باید بلندمدت و هدفمند باشد. گذشته از شیوه‌های مرسوم در اطلاع‌رسانی همچون بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی و مطبوعات، پخش بروشورها، استفاده از بیلبوردها و فضای مجازی می‌تواند امکانات مناسبی برای اطلاع‌رسانی تلقی شود.

امروزه، با توجه به گرایش بخش زیادی از شهروندان به ویژه نسل جوان به شبکه‌های مجازی و بهره‌گیری از نرم‌افزارهای جدید در جذب جامعه، می‌توان بستر مناسب را برای مشارکت آنان در این زمینه فراهم کرد.

از طرف دیگر، فرایند آموزش شهروندان را نباید به صرف رسانه‌های جمعی و شبکه‌های مجازی تعقیب کرد، بلکه آموزش را می‌توان از سال‌های نخست تعلیم و تربیت کودکان از راه مهدکودک‌ها و مدارس پیگیری کرد. طرح مطلب به طور ساده و البته سودمند در کتب درسی و نیز به طور شفاهی در کلاس‌های درس، می‌تواند توجه کودکان را در رابطه با این پدیده به خود معطوف کند.

از نگاه کارشناسان، در این حوزه، مطالب باید جذاب باشد تا بتواند کودکان را به خود بخواند. همچنین طرح این مطالب را می‌توان به صورت عملی‌تر و جدی‌تر در کتب درسی نوجوانان پی گرفت و کسانی را که قابلیت‌ها و مهارت‌های بیشتری در مقایسه با کودکان کسب کرده‌اند و نیز در کودکی از طریق آموزش در کودکستان‌ها و مدارس نسبت به این موضوع آگاهی کسب کرده‌اند، آموزش داد.

یکی از مهم‌ترین مواردی که منجر به رشد و توسعه ژاپن در حوزه تفکیک زباله شده، آموزش برای تفکیک از سنین پایین است. درواقع دانش‌آموزان در دوره‌های آموزشی مختلف با فراگیری اصول بازیافت و تفکیک زباله، نه تنها اهمیت استفاده از این سیستم را درک می‌کنند بلکه با اهمیت حفظ محیط زیست نیز آشنا می‌شوند.

جالب آنکه این مسئله تا حدی برای نظام آموزشی ژاپن قابل اهمیت است که در بخشی از دوره‌های آموزشی، کودکان در آزمون آشنایی با اصول تفکیک زباله شرکت می‌کنند. این آزمون با طرح پرسش در مورد مراحل تفکیک و اهمیت استفاده از این فرایند نقشی مهم در رشد فرهنگ و توسعه شخصیت اجتماعی کودکان ایفا می‌کند.

بهره‌گیری از تجارب دیگر کشورها

بررسی تجربه سایر کشورها نشان می‌دهد: بسیاری از کشورها در حوزه تفکیک زباله اقدامات بسیار مفیدی انجام داده‌اند و پیشرفت‌های قابل توجهی نیز کسب کرده‌اند. به عنوان مثال، کشورهایی همچون سوئیس، دانمارک، آمریکا، کانادا و استرالیا ابتکارات بسیار سودمندی را در رابطه با پسماندهای مختلف شامل انواع کاغذها، شیشه‌ها، پسماندهای سبز، آلومینیوم، حلبی، باتری و مواد شیمیایی ایجاد کرده‌اند.

بی‌تردید با مطالعه و بررسی موردی اقدامات هر کدام از کشورها در این زمینه می‌توان مجموعه‌ای از تجارب شامل اقدامات صورت‌گرفته در زمینه تفکیک پسماند، اطلاع‌رسانی و آموزش و سیاست‌های به کار گرفته‌شده را گردآوری کرد و با توجه به شرایط و موقعیت خاص شهرهای کشور از آنها استفاده کرد.

اصلاح و وضع قوانین جدید

علاوه بر استفاده از تجربه سایر کشورها، اصلاح قوانین موجود و وضع قوانین جدید در حوزه پسماند است. بررسی‌ها حاکی از آن است که وضع قوانین جدید به شکلی از نظر لازم‌الاجرابودن بتواند خلأ قوانین فعلی را پوشش دهد، دارای اهمیت است. به عنوان مثال وضع قوانین در حوزه میزان تولید پسماند است. مطابق با آمار موجود حجم پسماند تولیدشده در شهرهای کشور در مقایسه با استانداردهای جهانی بسیار بالاست. از این رو [illegible]

[illegible]